

Пальоха Т. О.,

*студентка кафедри слов'янської та романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

*Науковий керівник: **Шарагіна О. В.,***

кандидат філологічних наук,

*завідувачка кафедри слов'янської та романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

**ПРОБЛЕМА ЖІНОЧОГО АЛКОГОЛІЗМУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ–ХХ СТ.
(«ПОВІЯ» П. МИРНОГО,
«БУРЛАЧКА» І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО
ТА «ЗЕМЛЯ» О. КОБИЛЯНСЬКОЇ)**

Проблема жіночого алкоголізму фігурувала в літературі кін. ХІХ – поч. ХХ ст. у творчості різних письменників. У цей період в Україні відбулася соціальна та економічна трансформація, що супроводжувалася високим рівнем стресу та тривоги в суспільстві. Жінки, які стали на шлях емансипації, почали працювати на підприємствах та в інших сферах діяльності, також відчували наслідки цих змін.

Тема доповіді зумовлена потребами глибшого усвідомлення проблеми алкоголізму серед жіночої статі, адже це спричиняє занепад суспільства, а отже конкретної особистості. Зосереджуємо свою увагу на причинах, що сприяють розвитку алкоголізму серед жінок у творах «Повія» П. Мирного, «Бурлачка» І. Нечуя-Левицького, «Земля» О. Кобилянської.

У творах українських письменників зображувались різні аспекти жіночого алкоголізму і це не лише зовнішні зміни, але й внутрішня трансформація героїнь, відповідно до подій, що відбувалися в їхньому житті. До причин, які передували пияцтву жінок, можна віднести: культурні традиції народу, бо кожен прихід гостей або свято супроводжувалося гулянками, де пили спиртні напої, вечорниці, на яких хлопці та дівчата веселились і напивались, тяжка праця, неволя, нещасливе кохання або одруження без любові, «сліпе» кохання. Все це є тими самими факторами, що сприяли вживанню алкоголю серед жіноцтва задля зняття емоційної напруги.

«Конфлікт жінки і суспільства розкривається через репрезентовані у творах девіантні форми поведінки, такі як самогубство, пияцтво, чернецтво, як форма втечі жінки від реальності» [7, с. 7]. Тобто, коли

жінка не може протистояти певним життєвим викликам, які певною мірою ламають її особистість, тоді вона вдається до відсторонення від світу, наприклад, починає вживати алкоголь, аби втамувати біль, що з часом, призводить до деградації: втрати моральних та духовних цінностей людини.

Тему жіночого алкоголізму у своїй творчості порушує І. Нечуй-Левицький. Зокрема жіноче пияцтво висвітлює у творі «Дві московки», де героїня Марина виходить за чоловіка, якого не кохає, щоб не залишатися самій. Коли ж чоловік відправляється на «московщину», жінка веде розгульний спосіб життя, випиває та розважається з москалями: *«У Києві, на Подолі, отівночі в шинку голосить не своїм голосом катеринка. Москалів повний шинок, а серед їх, як вітер, літає Марина, танцює-витанцює»* [5, с. 35]. Заміжня жінка ходить на вечорниці, проводить їх у себе вдома і хоче залучити подругу до такого способу життя, але та відмовляється: *«...то не вечорниці, де дівчат немає! Моя хата, а ваші музики. Наша пляшка й чарка, наша вечеря, а ваше мед-вино, горілочка, маковники та медяники»* [5, с. 22].

Інші причини пияцтва висвітлені у творі І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», де головну проблему надмірного вживання алкоголю показано в образі старого Кайдаша: *«Кайдаш, п'яничка, який з часом втрачає авторитет у синів та невісток. Втрачає відчуття реальності через пияцтво, після чого взагалі перестає втручатися у сімейні справи»* [7, с. 70]. Дружина випиває лише з переконань народних традицій, наприклад, під час гостювання: *«Кайдашиха ледве помочила губи в горілиці, хоч і любила горілочку»* [6, с. 15], адже спиртні напої для українського народу вважають прикладом гостинності господарів до яких прийшли гості (*«– От хто мене вітав! Не так, як Балашиха. І, господи! Не знали, де й посадити мене. Частувала мене матушка і чаєм, і горілкою, і наливкою, – хвалилася Кайдашиха...»* [6, с. 50]).

Наступний сюжет, який відображає соціальний тиск на жінку через її зовнішність, є у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Сердешна Оксана». Головну героїню, як і Катерину у творі Т. Шевченка, спокушає москаль, спочатку її напоївши: *«...а тут сама третю чашку, сама узяла і, випивши, вже сидить у копитана на колінах і сама собі весільних пісеньок приспіває...»* [3, с. 21]. Після цього Оксана не змогла контролювати власні емоції та віддалася душевним пориванням, що стало результатом нарікань та втрати цнотливості: *«– Пропала я тепер на світі!... – крикнула сердешна Оксана, як прокинулась уранці, дивлячись, де вона і що з нею сталося...розплетені коси повисли по плечам, очі її дивляться, та не бачать, що тут лежить копитан, погубитель її, і стить, не чує, що він наробив!...»* [3, с. 21]. Опам'ятавшись, дівчина просила вбити її, бо не

могла жити збезчещеною; вона втратила свободу і була приречена на страждання, адже саме алкоголь загубив дівчину, яка не змогла відмовитися від спокуси.

Однією із центральних тем у творчості Г. Квітки-Основ'яненка були святкування вечорниць і саме вони ставали причиною того, що і хлопці, і дівчата вживали спиртні напої. Це призводило до розгульного способу життя, опісля збезчещення дівчат: *«А про вечорниці так і не споминай! Було і других дівчат відводить та аж плаче та просить: «Будьте ласкаві, сестрички, голубочки, не ходіте на тес прокляте зборище! Та там нема ніякогісінького добра; там усе зле та лихе!» Збираються буцімто прясти, та замість того пустують, жартують та вчаться горілочку пити...»* [3, с. 4]. Неодноразово старші молодиці відмовляли дівчат від вечорниць, адже саме це місце може стати початком всіх їхніх бід.

У творчості Марка Вовчка теж зустрічаються героїні, які через життєві негаразди вдаються до пияцтва, що в результаті спричиняє занепад особистості та наштовхує жінок на гріх. К. Откович так характеризує героїнь письменниці: *«Героїні М. Вовчок найбільше прагнуть родинного щастя проте, зіштовхуючись з певною кризою вони несвідомо обирають самозречення»* [7, с. 190].

В оповіданні «Ледащиця» головна героїня Настя не спроможна створити бажану сім'ю. Дівчина вдається до пияцтва, через невзаємне кохання, доводячи себе до божевільного стану і не відчуває біль через смерть дитини: *«На п'ятий день підвелась, хустки шукає, зривається ніби куди бігти. Насте, куди се? Горілки хочу!.. Піду! Піду! Мати заплакала, – просить: – Доню моя, схаменись!»* [5, с. 11]. Дівчина мала генетичні схильності до вживання спиртного, адже її батько у свій час «сп'яничився і вмер»: *«Билась вона, кричала, наче її гарячим залізом пекли: «Ой пустіть мене, пустіть! Або з мене голову здійміть! Змидуйтеся! Мучите мене нащо й про що? Я п'яниця вічная...»* [8, с. 158]. Можна побачити, що алкоголь доводить героїню до шаленства, яке спричиняє гарячку. Настя втрачає контроль над собою, починає говорити з уявними постатями, адже в центрі її існування постає алкоголь, всі життєві цінності та орієнтири втрачаються.

І. Франко також порушив проблему жіночого алкоголізму в оповіданні «Слимак». Автор не висвітлює ні імені жінки, ні причини її пияцтва, лише наслідки, про які говорить її чоловік: *«Жінка розтилася і вмерла, перевела все, що я мав. Мене самого вергло в слабкість, ноги відняло. Що тепер діяти?»* [9, с. 4]. З. Гузар пише про цей твір так: *«З пізнішого діалогу дізнаємося, що дружина Слимака “розбилася і вмерла”. Факт промовистий. Жіночий алкоголізм міг тоді з'явитися лише у Бориславі, гнізді деморалізації, яке Франко зобразив*

у всьому циклі в плані натуралістичному. Але в цьому оповіданні про п'яниць-жінок згадано вперше» [2, с. 27].

Пияцтво у сільській місцевості ширилося внаслідок активного відкриття шинків, які працювали цілодобово, що сприяло девіантній поведінці відвідувачів, зокрема й жінок.

Проблема алкоголізму часто порушувалася як в соціально-побутових піснях, так і в авторських, зокрема в О. Левицького, про що пише О. Бороденко: «Вдовиця Вовчиха після смерті чоловіка досить швидко опустилася як морально, так і матеріально. Її будинок перетворився на покривлену халупу, яку сусіди нарекли “хаткою на курячій ніжці”, а “всі достатки пішли за вітром”. Сама вдовиця все частіше прикладалася до чарки та, мабуть, перетворилася на хвору алкоголізмом жінку» [1, с. 283]. Відповідно до цього можемо зробити висновки щодо частого вживання спиртного саме серед самотніх, знедолених жінок, які в такий спосіб прагнули загасити біль своєї самотності.

Отже, проблема жіночого алкоголізму була актуальною у кін. ХІХ – поч. ХХ ст. (Г. Квітка-Оснoв'яненко, І. Нечуй-Левицький, Марко Вовчок, І. Франко та ін.), адже підкреслювала соціальні та психологічні фактори, які призводили до пияцтва, віддзеркалюючи цілісну картину життя наших предків, їхній побут, суспільні та особисті негаразди.

Список використаних джерел:

1. Бороденко О. Шинкарство у Гетьманщині століття: вплив на поведінкові стратегії українського соціуму. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2018. Вип. 51. С. 279–286.
2. Гузар З. Оповідання Івана Франка Сликач. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологія»*. 2010. Вип. 51. С. 25–31.
3. Квітка-Оснoв'яненко Г. Сердешна Оксана. Київ : Мультимедійне вид-во Стрельбицького. 2015. 34 с.
4. Марко Вовчок. Ледащиця. Київ : Час. 1926. 32 с.
5. Нечуй-Левицький І. Дві Московки. Київ : Мультимедійне вид-во Стрельбицького. 2017. 37 с.
6. Нечуй-Левицький І. Кайдашева сім'я. Київ : Фоліо. 2013. 153 с.
7. Откович К. Ілюзія свободи образ жінки традиціоналізму до модернізму : монографія. Київ : Карбон, 2010. 209 с.
8. Ревуцька С. Психоаналітична інтерпретація переживань вільної духом кріпачки в оповіданні Марка Вовчка «Ледащиця». *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. № 1(11). С. 155–160.
9. Франко І. Сликач. *Календар товариства Просвіта*. Львів? 1882. С. 27–39.